

Forfatter: Grundtvig, N. F. S.

Titel: Udrag fra Udsigt over Verdens-Krøniken fornemmelig i det Lutherske Tidsrum

Citation: Grundtvig, N. F. S.: "Grundtvigs værker", i Grundtvig, N. F. S.: *Grundtvigs værker*, Faculty of Arts, Aarhus University, s. 428. Onlineudgave fra Grundtvigs Værker: https://tekster.kb.dk/text/gv-1817_309A-txt-shoot-idm10380.pdf (tilgået 06. maj 2024)

Anvendt udgave: Grundtvigs værker

Ophavsret: Materialet er dedikeret til public domain. Du kan kopiere, ændre, distribuere og fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk dog altid at kreditere ophavsmanden.

[Læs CC0-erklæringen](#)

Nu begyndte da en lang og haard Kamp imellem Pietisterne og de Orthodoxe, eller som de med Føie efter de anførende Høiskoler kaldtes: Hallenser og Vittenbergere, som, i vigtige Følger, ei siden Reformationen havde havt sin Mage, men som ikke just er let at beskrive klart i 429Korthed, fordi man paa ingen af Siderne ret vidste hvad man vilde, eller havde nogen Formand som kunde samle de mange Stykker, hvorom man trættedes, i et stort Hovedspørgsmaal. Mellem Pietisterne vare der hardtad ligesaamange Hoveder som Lemmer; thi det var deres Grundsætning at lade Enhver følge sit eget Hoved, naar han kun havde Gudfrygtigheds Skin, og mellem Orthodoxerne saae man kun lidt til Hovedet, men hørde kun en Deel Gjenlyde af den augsburgske Confession, Concordie-Formelen, og andre menneskelige Taler, som de ikke rødmede ved at tillægge samme Ufeilbarhed som Guds Ord. Naar man hertil føier, at Vittenbergerne endogsaa vilde forsvare Tragten efter Rigdom, Ære og Skriftepenge, og ei indrømme en eneste af Speners Klager, ja end ikke tilstaae at den saliggjørende Troe maatte være levende, da seer man vel hvordan det hængde sammen med deres Orthodoxie; og hvordan det stod sig med Pietisternes Christendom, sees vel lettest af deres Paastand paa en indvortes Oplysning og Gjenfødelse, der først kunde levendegjøre og forklare det skrevne Ord, deres Udledning af Omvendelsen fra en Higen i Menneskets egen Villie, og af den Vægt de haardnakket lagde paa den i det mindste upassende og mistænkelige Talemaade at kalde sig Christus; thi naar Ordet ikke selv har Lys og Liv, da beroer baade dets Sandhed og Kraft paa den som bruger det, og er ingen gud⁴³⁰dommelig Aabenbaring; naar Omvendelsen begynder i Menneskets Villie, da retfærdiggjør Mennesket i Grunden sig selv, og naar Mennesket selv bliver en Christus, da er den historiske Christus overflødig, Talen kan ikke længere være om Christendom, men kun om et mystisk Samfund med Gud, der slet ikke forudsætter Kundskab om eller Troe paa Christi Komme i Kjødets og det skrevne Ord. Tænker man nu lidt nøiere efter, da skal man finde, at Pietismen, der syndes ret at ville give Gud Æren, dog egenlig var den slagne Vei til den Naturalisme, der ogsaa historisk udviklede sig deraf; thi naar man ikke vil troe andet end hvad man finder i sig, og saavidt man finder det, er man alt i Grunden en Naturalist, og man behøver kun at blive ædrue, for nødvendig at skjelne imellem hvad man af det Forefundne begriber og hvad man ikke begriber, og da kun antage det Første, sin egen Fornuft, for Sandhed. Pietisternes Skrifter ere derfor en underlig Blanding af sand indvortes Erfaring, Sværmerie og mistroisk Fornuft; thi Sjælen som begynder at fatte sin aandige Natur, forelsker sig hos dem i sig selv, drømmer bestandig om sig selv og sin Forgudelse, anseer Alt hvad der taler om Aanden som et Billede den skal forklare, et Tegn den skal oplive, en Spaadom den skal opfylde, den vredes paa det tunge, væmmes ved det grove, ureenlige Legeme, og vil afryste dets Lænker, Aandighed, Fromhed ⁴³¹og Salighed blive til Eet i dens Forestilling, aandig Hovmod anseer den for Samfund med Gud, finder det let for den at bortgive sandselige Nydelser, opløser Lidenskaberne i Grundbegjærligheden efter det evige Liv som sin *Eiendom*, og kalder sig da i dyb Syndighed syndeløs; men naar den nu ved Modsigelse enten af andre Mennesker, af Ordet eller Samvittigheden, vækkes af sin Drøm, da forkaster den trodsig alt hvad den ikke begriber, uden at ændse Selvmodsigelsen, da den indbilder sig at begribe sine egne Drømme, derfor see vi, at de samme Folk der troede deres egne Syner og Aabenbaringer som et Evangelium, bestreed med Fornuftgrunde Læren om Treenigheden, om Helvedstraffenes Evighed og andet mere, de ivrede mod Aristoteles og brugde selv al mulig Spidsfindighed til at dølge deres Afvigelse fra Skriften og forvirre Modstanderne, de Samme der vilde have Lov til at forklare Skriften efter deres eget Hoved, vilde selv forstaaes og troes bogstavelig. Yderst uretfærdigt vilde det imidlertid være at skjære alle Pietister over een Kam, eller at kalde alle dem saa, der under Gjæringen modsatte sig de hidtil herskende Meninger, Spener og Francke hørde saaledes upaatvivlelig til de retsindigste og frommeste Mænd i deres Tid, men gjorde sig dog paa mange Maader deelagtige i fremmede Synder, og fattedes begge den *udelukkende* Troe paa Skriftens *fuldstændige* og *fuldkomne* Sandhed, ⁴³²uden hvilken ethver Reformationsforsøg er Lapperie og Selvmodsigelse, og uden hvilken den *Salvelse* er umuelig, hvorom de snakkede saa vidtløftig og forskruet, netop fordi de hverken havde eller kjendte den. For ædrue og fromme vare de til at lade sig selv fortumle af Løgnens luftige, sværmende Aand, men for selvkloge til at underkaste alle Aander og sig selv Ordets Kjendelse i Eet og Alt, og just derfor udygtige til at prøve Aanderne. Istedet derfor at Luther, som, optugtet af Ordet, havde selv i Prøvelsens Skole lært at skjelne mellem Sandhed og Blændværk i Aandens Rige, var selv den Første der med kraftige Vaaben bekjæmpede Sværmerne, som have det tilfældes med andet Utøi at de udklækkes ved den samme Straale som fremlokke Blomsten og Kornet; saa betragtede derimod Spener og Francke Løgn-Propheterne: Bohme, Petersen, Stiefel, og hvad de alle heed, der nu opstode eller gik igjen, med en vis ængstelig Ærbødighed, og satte sig tildeels under deres Vinger, fordi de følte der en aandig Luftning, de manglede Salvelse til at kjende og Kraft til at henveire. Det var da aabenbar Grundfeilen ved den hele Stræben, at selv de bedste vilde mestre Ordet, vilde, naar de end lode Grundvolden staae, bygge derpaa, af Halm og Træ, Pindeværk som hverken kunde trodse Ild eller Vand eller flyvende Storme. Let synes det den aandige Drømmer at give Afkald paa sandselig ⁴³³Nydelse, men tungt falder det naar han vaagen skal vise det, med sure Miner og hængende Hoved, der noksom røber, hvor høit han skatter i Hjertet hvad Tungen forbander, slæber han sig gjennem Verden, gjør det hvorom Ordet tier til en Saligheds Sag, og ringeagter Troen, som, hvis han havde den, vilde lære ham at det udvortes Afhold er Smaating, den i Munterhed virker som en af sine ringeste Kunster, og aabenbar derved Samfundet med den Aand der gjør Byrderne lette, i Ahnelsen af den Salighed, de mørke Hængehoveder aldrig have skimtet, og derfor latterlig prale af at have, ikke blot i et levende Haab, men i egenlig Besiddelse. Fra dette Stade kan det ikke undre os, at høre Pietisternes Klostermoral, høre dem udraabe Sang og Dands, Skiemt og Munterhed for visse Kjendetegn paa et Verdens Barn og dødelige Synder af en Omvendt, men heller ikke undre os at see deres Børn for det meste hengive sig til Vantro eller Udsvævelse; thi det er den ingenlunde udtørrede eller forvandlede, men kun med Nød og

Neppe, og overspændt stemmede Flod, der gjennembryder Dæmningen og oversvømmer Alt. Paa den anden Side er det sørgeligt, hos deres Modstandere ikke at finde een Mand, der kunde vise Vilderedet, og skyde den Vægt der lagdes paa urette Sted tilside, istedenfor løselig at overfare Alt, og forsvare, hvad der skulde gøres til Intet. Skrigende paa Troen som det Eneste, kjendte 434de Fleste den kun historisk, de lagde ingen tilbørlig Vægt paa Kjærligheden og Helliggjørelsen, som uudeblivelige Virkninger af den sande Troe, de vilde ikke forstaae, at hine *Middelting*, i Skriften *uforbudne Handlinger*, kan være saare vigtige som Yttringer af verdslig Tilbøielighed, og at fordi en Christen uden Synd kan baade dandse og synge, ja, selv under visse Omstændigheder, spille baade Kort og Comoedie, derfor er det ligevist, at en Christen hverken giver sig ofte Tid til Sligt, eller sætter en *Glæde* deri; thi han veed hvor Glæden skal søges, og han husker at det Tilladte er ham kun tilladeligt, for saavidt det er *nyttigt*. En af dem der holdt sig bedst paa den snevre Sti mellem lige vildfarende Veie var Valentin Löscher i Vittenberg, men i Tydskland veed jeg Ingen, som ganske betragtede Striden i Bibelens og Luthers Aand, undtagen Hofpræsten i Vürtemberg Gramlich, hvis daglige Betragtninger uden Tvivl er den reneste og opbyggeligste Bog, der siden Luthers Dage er skrevet i Tydskland, men dels maa den ansees som en af Stridens gode *Følger*, og dels er det mærkeligt, at den i de *nordiske* Lande fandt langt mere Bifald, end hjemme, saa jeg end ikke har fundet den nævnet enten i Kirkens eller Literaturens Historie.